

ТЕОРЕТСКИ ОСВРТ НА ВЛИЈАНИЕТО НА ПАЗАРОТ И КОНКУРЕНЦИЈАТА ВРЗ РАЗВОЈОТ НА СИСТЕМОТ НА ЈАВНИ УСЛУГИ

Вонр. проф. д-р Моника Марковска,
Факултет за информатички и комуникациски технологии, УКЛО- Битола
monika.markovska@fikt.edu.mk

Вонр. проф. д-р Божидар Миленкоски,
Факултет за информатички и комуникациски технологии, УКЛО- Битола
bozidar.milenkovski@fikt.edu.mk

Вонр. проф. д-р Бранко Димески,
Правен факултет, УКЛО- Кичево
branko.dimeski@uklo.edu.mk

УДК/UDC: 35:339.1]:005.6.01
35:339.1]:005.6(497.7)

АПСТРАКТ

Целта на овој труд е теоретски осврт на улогата и значењето на пазарните сили и конкурентските односи кои тие ги продуцираат врз развојот и иновативноста при производството и испораката на услугите од јавен карактер. За постигнување на целта, во трудот се користат методите на сеопфатна анализа на теоретските достигнувања во оваа област во литературата во комбинација со историскиот метод кој овозможува анализа на студии на случај преку бројни примери од практиката на функционирањето на системот на јавни услуги особено во развиените земји. Резултатите од истражувањето посочуваат на бројни тенденции односно влијанија на пазарот и конкуренцијата врз функционирањето на јавните организации. Наспроти т.н. административни програми, самото т.н. структурирање на пазарот претставува една од главните одлики на современите економии кое овозможува креирање на нови, иновативни механизми во производството и испораката на јавни услуги. Еден од крајните клучни резултати би бил создавање на пазарно, претприемачки ориентирана јавна организација која во многу аспекти на организацискиот развој би функционирала слично на организациите од приватниот сектор. Како резултат од воведувањето на пазарните механизми, конкуренцијата би го подобрила квалитетот на производството и испораката на јавните услуги. Притоа, би се постигнал и многу значаен ефект односно разбивање на монополските позиции на јавните организации во многу аспекти од општествениот живот т.е. образование, култура, спорт и сл. Заклучоците од анализата на резултатите од истражувањето се од големо значење за менаџерите во јавните организации. Оваа современа филозофија на размислување ја рedefинира улогата на јавниот сектор кон создавање на иновативно-ориентирани јавни организации.

Клучни зборови: иновативност, пазар, конкуренција, јавен сектор, јавни услуги

THEORETICAL REVIEW OF THE IMPACT ON THE MARKET AND COMPETITION ON THE DEVELOPMENT OF THE PUBLIC SERVICE SYSTEM

Assoc. Prof. Monika Markovska, Ph.D.

Факултет за информатички и комуникациски технологии, УКЛО- Битола
monika.markovska@fikt.edu.mk

Assoc. Prof. Bozidar Milenkovski, Ph.D.

Факултет за информатички и комуникациски технологии, УКЛО- Битола
bozidar.milenkovski@fikt.edu.mk

Assoc. Prof. Branko Dimeski, Ph.D.

Правен факултет, УКЛО- Кичево
branko.dimeski@uklo.edu.mk

ABSTRACT

The aim of this paper is theoretical review of the role and significance of market forces and competitive relations which they produce on the development and innovation in the production and delivery of public services. To achieve the goal, the methods of comprehensive analysis are used on the theoretical achievements in this field in literature combined with the historical method that allows the analysis of case studies through numerous examples of the practice of functioning of the public service system, especially in the developed countries. The results of the research point to numerous tendencies, i.e. market impacts and competition on the functioning of public organizations. On the opposite of the so-called administrative programs, the very so-called structuring the market is one of the main features of modern economies which enable the creation of new, innovative mechanisms in the production and delivery of public services. One of the ultimate key results would be the creation of a market-oriented, entrepreneurial-oriented public organization that in many aspects of organizational development would function similarly to private sector organizations. As a result of the introduction of market mechanisms, competition would improve the quality of production and the delivery of public services. In doing so, it would also have achieved a very significant effect, i.e. breaking the monopoly positions of public organizations in many aspects of the social life, i.e. education, culture, sports, etc. The conclusions from the analysis of the results of the research are of great importance for managers in public organizations. This contemporary philosophy of reflections redefines the role of the public sector in creating innovative-oriented public organizations.

Keywords: innovation, market, competition, public sector, public services.

ВОВЕД

Системот на јавни служби претставува крвотокот на секоја модерна демократска држава. Без неговата висока функционалност односно ефикасност, ефективност и продуктивност не е можен нормален развој на општеството во било која област од човековото живеење. Јавните служби се носителот односно “моторот” на практичната имплементација на секоја промена или обид за реформа во општеството. Тоа е онаа компонента на административно-политичкиот апаратус која се грижи за еднакво, правично и непрекинато задоволување на човековите потреби и нејзината добра организираност односно управување претставува неопходен услов односно condition sine qua non или alpha и omega за било каков понатамошен политички, економски, културен и социјален развој во општеството.

Покрај фактот што секоја јавна служба мора да биде правно регулирана односно покрај социолошката компонента (задоволување на човековите потреби) треба да поседува и правна компонента (правна регулација), во функционирањето на системот на јавните служби се присутни односно доминираат и одредени економски закони кои постојано се во некаков судир со административно-бирокуратското одлучување и постапување (Гризо, Давитковски & Павловска-Данева 2008). Економските категории,

како на пример пазарот односно понудата и побарувачката на добра и услуги, конкуренцијата и цените се параметри врз основа на кои се одредува евентуалната ефикасност и ефективност во системот на производство, а особено во системот на испорака на јавните услуги кон граѓаните.

Како резултат, во овој труд ќе стане збор за улогата и значењето на пазарните механизми и конкуренцијата врз функционирањето на системот на јавни служби во општеството. Најпрво, во трудот се прави осврт на системот на јавни служби, нивните основни карактеристики и улогата која тие ја имаат во општеството. Потоа, во трудот се дава осврт односно анализа на улогата и значењето односно влијанието на пазарниот механизам и конкуренцијата врз економските перформанси на системот на јавни служби.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Во поглед на методолошкиот пристап односно истражувачкиот дизајн застапен во трудот, трудот ги разработува односно се обидува да даде одговор на следниве истражувачки прашања, и тоа:

- а) Како е влијанието односно улогата на понудата и побарувачката т.е. пазарните механизми врз развојот на системот на јавни служби во општеството? и
- б) Која е улогата на конкуренцијата во развојот на системот на јавни служби?

За да се одговори на горенаведените прашања односно за да се дојде до посакуваните одговори, во овој труд како методи на истражување се користат набљудувањето, историскиот метод, анализа на содржината и споредбената анализа на констатациите и научните факти. Притоа, за да се дојде до неопходните податоци беше консултирана историска и модерна литература на најпознатите светски истражувачи, но и практичари од оваа област на истражување. При докажувањето на фактите, како поткрепа се користат бројни емпириски набљудувања и истражувачки резултати од емпириски истражувања на бројни автори во литературата, но и практични примери изразени преку бројки. Двете генерални хипотези на истражувањето кои *de facto* произлегуваат од горенаведените истражувачки прашања се следниве:

H1: Конкуренцијата може да има големо влијание на системот на јавни услуги во општеството; и

H2: Пазарните механизми може да имаат големо влијание на системот на јавни услуги во општеството.

Впрочем, тестирањето на горенаведените хипотези ја заокружува и самата цел на истражување во овој труд, а која се однесува на улогата и значењето на конкуренцијата и пазарните механизми врз развојот на системот на јавни служби во општеството.

СИСТЕМ НА ЈАВНИ СЛУЖБИ

Генерално, за зачеток односно иницијатор или основоположник на т.н. теорија на јавни служби се смета францускиот теоретичар Леон Диги. Дигиевата теорија на јавни служби уште се нарекува теорија на социјални функции. Според оваа теорија, јавното право не претставува ништо друго туку точно дефинирани правила за нормативно уредување на управувањето со јавните служби. Од друга страна, системот на јавни служби претставува систем кој ги инкорпорира сите јавни служби кои постојат за задоволување на секоја идентификувана човекова потреба во општеството. Според Диги “јавната служба претставува секоја дејност чие вршење управувачите треба да го регулираат, обезбедат и контролираат, бидејќи е неопходна за остварувањето и развојот на општествената меѓузависност, така што може да биде наполно обезбедена само со силата со која располагаат управувачите”. Исто така, од исклучително значење претставува и неговото размислување дека “како јавни служби треба да се организираат дејностите чиј застој, макар и најкраток, доведува до општествено безредие”. Диги оди и понатаму во своите размислувања кога тврди дека “зголемувањето на бројот на јавните служби, подразбира растечка децентрализација на овие служби”. Со други зборови, со текот на времето како што расте населението, се зголемуваат неговите потреби, како по хоризонтала така и по вертикала и како последица на сето тоа, обемот на постоечките јавни служби има тенденција да расте, но и

воведување на нови јавни служби за човекови потреби кои не постоеле во минатото, но се појавуваат во сегашноста и имаат тенденција да растат во иднината.

Покрај Диги, подоцна се појавуваат голем број на теоретичари на јавните служби кои секој од свој аспект ги набљудува и анализира појавите и процесите во јавниот сектор. Особено се истакнуваат Жез и Валин кои тврдат дека јавното и управното право не претставуваат ништо друго туку правила и процедури кои имаат за цел регулирање на јавните служби. Понатаму Дугуит тврди дека јавните служби имаат комбинација од правно-техничко и социолошко гледиште кое лежи во основата на нивното функционирање. Според Жезе, јавната служба претставува т.н. легална ситуација односно ситуација каде режимот на јавните служби подразбира подведување на приватните интереси на јавниот интерес. Со други зборови, потребата од задоволување на јавниот интерес претставува *condition sine qua non* за постоењето на јавните служби во општеството (Гризо, Давитковски & Павловска-Данева 2008). Сепак, се тврди дека најшироката дефиниција ја дал австрискиот правник Келзен, според кој секој т.н. извршител на јавното право претставува јавен орган односно јавна служба. Од поранешните југословенски простори се издвојува академик Иво Крбек кој тврди дека јавните дејности имаат јавна природа и кои произлегуваат од поделбата на политичката власт односно од т.н. хоризонтална поделба на управата (Сланинка-Данева 2002). Конечно, критиките во однос на дефинициите за системот на јавни служби, главно се опфатени од страна на т.н. социјалистичка правна теорија која јавните служби ги изедначува со т.н. општествени служби односно со тврдењата дека секоја стопанска или нестопанска активност можат да имаат елементи на јавност. Во секој случај, во литературата е направен обид да се даде една сеопфатна дефиниција за јавните служби која според Гризо, Давитковски & Павловска-Данева (2008, р. 349) гласи: “Јавната служба претставува збир на дејности, кои се од заедничко, општо значење за сите луѓе и за нивните организации на одредено подрачје, а чие вршење е гарантирано и заштитено со правни прописи”.

Како што претходно беше споменато, јавните служби мора да содржат во себеси социолошка компонента (задоволување на општествени потреби) и правна норма односно т.н. правна компонента. Јавните служби мора да бидат организирани во јавни установи односно институции (т.н. организациски аспект на јавните служби) и содржински односно во себе да ја содржат карактеристиката на т.н. “Јавност” (или т.н. материјален аспект на јавните служби). Со комбинација на претходните два концепти се добива една синтетизирана констатација за јавните служби кој според Гризо, Давитковски & Павловска-Данева (2008, р. 352) гласи дека “за јавна служба се мисли тогаш кога задачата од општ интерес ја извршува јавно-правен субјект или приватно-правен субјект на кој му се доделуваат посебни овластувања и му се наметнуваат одредени обврски”

Основните принципи на функционирање на јавните служби претставуваат принципите на еднаквост, адаптабилност и континуитет. Конечно, економско-административна смисла, системот на јавни служби може да биде управуван во форма на т.н. јавна установа и концесионерство (Закон за јавни установи 2005; Закон за концесија и јавно-приватно партнерство 2013). Без разлика на кој начин се управуваат јавните служби, генерално преовладува размислувањето дека системот на јавни служби има тенденција да се шири со текот на времето во апсолутни бројки но и во релативни бројки во однос на големината на приватниот сектор (Гризо, Давитковски & Павловска-Данева 2008).

Но, се поставуваат низа прашања, како на пример: Како функционира системот на јавни служби? Дали постои конкуренција? Дали јавните служби функционираат според пазарните законитости кои важат и во приватниот сектор? итн. Во следниот дел од овој труд ќе биде направен интегрален обид за да се одговори на горенаведените прашања.

АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

УЛОГАТА НА ПАЗАРНИОТ МЕХАНИЗАМ ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

Во јавниот сектор најчесто менаџерите се навикнати да ги решаваат проблемите преку усвојување на т.н. административни програми. Тие длабоко веруваат дека нивните активности се

состојат од т.н. административно управување со административните програми. Понекогаш е многу тешко да ги убедиме за улогата на пазарните механизми при процесот на производство и испорака на услуги од јавен карактер. Но т.н. структурирање на пазарите може да претставува крајно спротивна активност од т.н. усвојување на административните програми. Но, мораме да истакнеме дека движењата кон пазарно ориентирана јавна организација претставуваат одраз на модерното информатичко општество (Димески 2011). Според голем број на автори административниот механизам во однос на пазарното структурирање ги поседува следниве недостатоци:

- а) програмите најчесто ги креираат политичарите наместо истражувачите на корисноста односно ефектите на тие програми во општеството т.е. јавната политика;
- б) во најголем број на случаеви овие програми се создадени согласно потребите и преференциите на оние кои што ги создаваат наместо да им служат на потребите и преференциите на граѓаните;
- в) административните програми, според Озборн ретко го заокружуваат целокупниот процес на претходно замислена имплементација;
- г) програмите често знаат да го надминат рокот на нивното постоење и тешко можат да згаснат, освен ако не се појават буџетски односно фискални кризи;
- д) програмите наместо концентрирани се наклонети кон т.н. фрагментирани системи на испорака на јавните услуги;
- ѓ) програмите, според Пауер и Урбан-Лураин создаваат т.н. “Поле на натпревар” помеѓу организациите во јавниот сектор. Тука логиката произлегува од феноменот на т.н. “Бирократска џунгла”.
- е) за жал програмите не се корегираат себеси, односно не содржат механизми за самокорегирање; и
- ж) конечно, наместо стимулации односно дополнително мотивирање во програмите доминираат бројни менаџерски наредби (Osborne 1988; Power & Urban-Lorain 1989).

Од друга страна постојат повеќе начини или пристапи за да се постигне т.н. структурирање на пазарите, и тоа:

- а) транспарентно покривање, односно давање на неопходните информации на граѓаните;
- б) постојана соработка со производители и испорачатели на производи и услуги од приватниот сектор;
- в) поставување на строго дефинирани правила на пазарната игра;
- г) поттикнување на зголемена побарувачка односно стимулирање на побарувачката;
- д) задолжително формирање на институции кои што би ги пополнувале т.н. празнини во пазарното однесување;
- ѓ) формирање на нови пазарни сектори како и делење на ризикот од евентуално зголемената понуда заедно со приватниот сектор;
- е) воведување на низа даночни олеснувања или парципативни такси, како и промена на инвестиционата политика; и
- ж) конечно давање на подоминантна положба на т.н. локални пазари односно локални заедници (Osborn & Gaebler 1992).

И покрај фактот за големата предност на пазарите над административните програми, сепак мора да се констатира дека пазарите се анти-персонални, не простуваат односно не го земаат во предвид социјалниот живот. Според Озборн и Гејблер (Osborn & Gaebler 1992), тој пропуст може да биде ефикасно отстрануван само со ефикасно и ефективно учество на членовите на локалната заедница во пазарните движења во нивната локална средина.

КОНКУРЕНЦИЈА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

Генерално, конкуренцијата во економската теорија се третира како еден од најбитните аспекти за подобрување на квалитетот и подигнување на ефикасноста и ефективноста на јавните услуги. Во литературата се наведува дека главната улога на конкуренцијата е отстранување на евентуалните монополи на јавните служби односно јавните организации во процесот на производство и испорака на

услуги од јавен карактер. Интересни се тврдењата на американските теоретичари Озборн и Гејблер (1992, р. 79) кои тврдат дека многу често, додека владата превзема мерки за спречување на монополско однесување во приватниот сектор, таа сепак заборава на евентуалните монополи кои постојат во областите на јавниот живот кои таа ги контролира. Како резултат на ваквите размислувања елиминирањето на монополските структури и воведувањето на конкуренција во јавниот сектор е од суштествено значење за поголема еднаквост, пониски цени и поквалитетни услуги во јавниот сектор (Osborn & Gaebler 1992). Генерално, предностите на конкуренцијата во системот на јавни служби се следниве:

- а) Повисока ефикасност во работењето. Кога би постоела конкуренција тогаш таа ги принудува јавните организации да се борат на пазарот со цел производство и испорака на што поквалитетни производи и услуги од јавен карактер;
- б) Друга предност на конкуренцијата е тоа што ја поттикнува иновативноста и креативното размислување. Тоа им дава поголема флексибилност на јавните организации во нивното приспособување кон надворешната средина (Savas 1982);
- в) Присуството на конкуренција ги прави јавните организации поактивни и подинамични во однос на задоволувањето на потребите на граѓаните, односно јавниот интерес; и
- г) Конкуренцијата несомнено го подигнува и моралот на управата и вработените во јавната организација. Во услови кога постои жестока конкуренција и кога јавните организации се борат за подобрување на квалитетот при производството и испораката на јавни услуги, вработените мораат побрзо да реагираат и да бидат поактивни затоа што на крајот на краиштата се работи за сигурноста на нивното работно место.

Постојат три видови на конкуренција во економската литература, и тоа:

а) т.н. јавна versus приватна конкуренција. Постојат бројни примери во практиката каде се покажало дека јавниот сектор може да биде поефикасен и поефективен во однос на приватниот сектор. Савас (1987) во своите анализи дава бројни примери од практиката, каде, слично како и на Матлак (1988) јавните организации биле конкурентно поуспешни во однос на приватните организации и обратно. Но, она што е значајно е дека без разлика кој е победникот, конкуренцијата му овозможува на државата и граѓаните заштеда на огромни ресурси со што го стимулира економскиот развој во една национална економија (Savas 1987; Matlack 1988);

б) Приватна versus приватна конкуренција. Кај овој тип на конкуренција јавните организации ги повикуваат сите приватни субјекти за меѓусебно да конкурираат при производството и испораката на услуги од јавен карактер. Во литературата најчесто се применуваат три главни методи. Тоа се т.н. отстапувања на товар, јавно наддавање и договорна соработка. При првиот метод, јавната организација го отстапува производството и испораката на јавни услуги на приватните компании но, поставува правила на игра преку формирање на најразлични регулаторни комисији. Притоа наместо од јавната организација, успешноста на приватните фирми зависи исклучиво од клиентите односно корисниците на услугите. При вториот метод или методот на јавно наддавање, јавната организација дефинира т.н. почетна цена во наддавањето при што приватните компании конкурираат во меѓусебните понуди. Целта е доставување на најдобра понуда во поглед на производството и испораката на услуги од јавен карактер. Конечно, при третиот метод државата односно јавната организација постигнува договор со некоја фирма од приватниот сектор за вршење на услуги од јавен карактер врз основа на претходно прибрана понуда, а која понуда добила најмногу поени во конкурентскиот натпревар.

При сите овие претходно наведени видови на конкуренција се разбира дека е можна појава на одредени коруптивни однесувања. Најдоброто оружје против секое корупциско однесување претставува транспарентноста и недискриминацијата која мора да биде присутна при секоја фаза на одлучување во поглед на изборот на најдобра организација понудувач. Според Маршал (1991), генерално, јавните организации се задоволни од перформансите на избраните фирми понудувачи при што се наведува примерот дека дури 72% од локалните самоуправи во САД направиле заштеди помеѓу 15 и 30% откако производството и испораката на услуги од јавен карактер им било препуштено на приватни фирми (Marshall 1991);

в) Конечно, третиот вид на конкуренција се нарекува јавна versus јавна конкуренција. Голем број на истражувања го потврдиле фактот дека јавните организации стануваат поуспешни па дури покажуваат резултати како приватните организации доколку се најдат во меѓусебна конкуренција. Тука се бројни примери со јавните школи поконкретно универзитетите, јавните болници, детските градинки, старските домови, агенциите за обезбедување, транспортните претпријатија итн. Исто така, на пример, локалните самоуправи или локалните општински претпријатија меѓусебно се натпреваруваат во идеи и проекти со цел престиж и добивање на конкурентска предност при аплицирањето и добивањето на проектите. Нивното меѓусебно споредување во параметрите од работењето претставува богат извор на дополнителни мотивации и поттик за постојано подобрување на квалитетот на јавните услуги.

Притоа, се поставува прашањето: Дали процесот на воведување на конкуренција во јавниот сектор мора да биде успешно менаџиран?

И покрај тоа што во економската литература, конкуренцијата е опишана како позитивен феномен сепак, таа може да генерира и низа негативни ефекти. За да се спречат или ублажат било какви негативни ефекти, воведувањето на конкуренција во јавниот сектор мора да биде успешно менаџирано и тоа од две причини:

а) појава на нерамномерна испорака на јавните услуги која може да биде иницирана од присуството на конкуренција; и

б) формирање на т.н. вештачки монополи, односно концентрирање на моќта во рацете на монополите (Димески 2011).

Постојат голем број на примери од практиката кои одат во прилог на погоре наведеното. Така на пример, според истражувањето на Хадсон (1988) во градот Далас во САД бројот на пациентите кои што биле упатувани да се лекуваат во јавни болници бил драстично зголемен заради фактот што приватните болници одбивале да ги примат тие пациенти кои немале здравствено осигурување или доколку го имале не им било од интерес на приватните болници, затоа што тие се ориентирани кон профит. Како резултат на тоа, според Хадсон, дури 77% од пациентите биле препраќани во јавните болници и како последица на тоа дури 11 лица починале (Hudson 1988). Друг пример е наведен во градот Неапол во Италија со собирањето на јавниот отпад. Собирањето на јавниот отпад било препуштено на приватна фирма и таа фирма вршела нерамномерно собирање на отпадот во различни делови на Неапол. Со други зборови некои од деловите на градот биле чисти, додека други делови биле претрупани со отпад. И во двата горе наведени примери се поставува едно единствено прашање, а тоа е: Дали јавниот интерес е целсно заштитен? Во секој случај, јавниот интерес на граѓаните е на прво место и секој обид за воведување на конкуренција во јавниот сектор мора да биде успешно менаџиран со цел конкуренцијата да не предизвика било какви негативни ефекти кои што би го нарушиле јавниот интерес на граѓаните, посебно во делот на еднаква и рамномерна испорака на јавните услуги. Од тој аспект, во јавниот сектор мора да се применува пристап на ограничена регулација на конкуренцијата. Ако не се стори тоа, секогаш ќе постои опасност од постојана добивка на оние кои поседуваат големи финансиски средства, а секогаш ќе губат оние кои имаат помал финансиски потенцијал.

ЗАКЛУЧОК

Од направените анализи, може да се констатира дека системот на јавни служби во една земја мора да биде под ограничена контрола на јавната политика. Јавната политика мора секогаш да биде посилна од било кој поединечен финансиски потенцијал. Принципот на еднаквост, заедно со принципите на адаптивност и континуираност мора да бидат и останат базични принципи на функционирањето на јавните служби. Се чини дека воведувањето на конкуренција би го подобрило производството и испораката на услуги од јавен карактер, но тоа низ бројни примери на практиката не гарантира доследно спроведување на принципите на еднаквост, адаптивност и континуитет, односно доследна заштита на јавниот интерес. Конкуренцијата мора да биде присутна во системот на

производство и испорака на јавни услуги и да биде успешно менаџирана односно спроведена без да предизвика нерамнотежа во производството и испораката на јавни услуги.

Од друга страна, голем број на аргументи одат во прилог на супериорноста на пазарните над т.н. административни механизми во јавниот сектор. Како резултат, потребно е да се направат одредени анализи на пазарните законитости кои владеат во јавниот сектор (кои се недостатоците, кои пазарни компоненти треба да се подобруваат итн.). Сепак, според нашите размислувања во овој труд, пристапот на т.н. TQM (Total Quality Management) кој најдува широка примена во организациите од приватниот сектор, треба да биде подеднакво применет и во јавниот сектор. TQM (каде се потенцира дека 85% од вкупните проблеми се системски, а само 15% доаѓаат од луѓето), може многу успешно да биде применет и кај големите системи на јавни служби во јавниот сектор (образованието, здравството итн.). Но, и покрај побавното трансформирање, иднината ќе посочи колку постоела политичка воља и подобни економско-социјални услови за целосно или делумно земање во предвид на пазарните vs. административно-политичките програми од страна на системот на јавни служби.

БИБЛИОГРАФИЈА

- [1] Гризо, Н, Давитковски, Б & Павловска-Данева, А 2008, *Јавна Администрација*, Правен факултет "Јустинијан Први", Скопје.
- [2] Димески, Б 2011, *Реформски концепти во локалните самоуправи во Република Македонија*, Факултет за администрација и менаџмент на информациски системи, Битола.
- [3] Hudson, E 1988, 'Stemming the Tide of Patient Dumping', *Washington Post*, Weekly Edition, April 4-10, p. 35.
- [4] Marshall, J 1991, 'Troubled Cities Put Services Out to Bid', *San Francisco Chronicle*, p. 1.
- [5] Matlack, C 1988, 'No Pickup, No Delivery', *National Journal*, p. 1484.
- [6] Osborne, D 1988, *Laboratories of Democracy*, Harvard Business School Press, Boston.
- [7] Osborne, D & Gaebler, T 1992, *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*, Penguin Group Ltd., New York.
- [8] Power, P&Urban, L 1989, *Creating a Human Investment System*, Lansing, Michigan Job Training Coordinating Council, Michigan.
- [9] Savas, ES 1987, *Privatization: The Key to Better Government*, Chatham House, Chatham- New Jersey.
- [10] Сланинка-Динева, М 2002, *Јавните служби во Република Македонија*, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје.
- [11] Службен весник на Р.М., "Закон за установите", 32/2005, viewed 08 October 2018, <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=275>.
- [12] Службен весник на Р.М., "Закон за концесија и јавно-приватно партнерство", 06/2012, viewed 08 October 2018, <https://www.pravdiko.mk/zakon-za-kontsesii-i-javno-privatno-partnerstvo/>.